

РЕЦЕНЦИЯ

на дисертационна теза на тема:

„КОМПЛЕКСНА ЕФЕКТИВНОСТ НА МОДЕЛИТЕ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО ПЛАНИРАНЕ В ЕС И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ЗА БЪЛГАРИЯ ”,

на ПРЕСИЯНА БОРИСЛАВОВА ПЕТРОВА, редовен докторант по професионално направление 4.4. Науки за Земята (Икономическа и социална география – регионално развитие), Катедра „Регионална и политическа география” при ГГФ на СУ” Св. Климент Охридски”, с научен ръководител проф. д-р Марин Русев

от доц. д-р Косьо Стойчев, Катедра „Регионална и политическа география” при ГГФ на СУ ”Св. Климент Охридски”.

I. Справка за докторанта

Пресияна Петрова - кандидат за образователната и научната степен „доктор” е родена на 06.08.1988 г. в гр. Шумен. През 2007 г. завършва ПМГ „Начо Попович” гр. Шумен. От 2007 до 2011 г. е студент по специалност „Регионално развитие и политика“ в ГГФ на СУ ”Св. Климент Охридски”, където получава ОКС „бакалавър”. През 2011 – 2014 г. се обучава в ОКС „Магистър” в специалност „Планиране и управление на териториални системи“ в направление „Администрация и управление” в ГГФ.

От 01.02. 2015 г. до 01.02.2018г. е редовен докторант. Отчислена е с право на защита на Ректора на СУ ”Св. Кл. Охридски”.

От 2008 г. до момента е работила на четири различни позиции в частния сектор. Понастоящем е сътрудник стоково снабдяване в Лидл България ЕООД енд КО. Владее немски и английски език. В представената автобиография липсват данни за допълнителни курсове, обучения, стажове, специализации.

II. Обща характеристика на дисертационния труд:

Дисертацията е в обем от 219 страници, включително 93 заглавия в списъка на използваната литература, от които 60 са на латиница. Използвана е и информация от 12 интернет сайта, както и списък с 15 нормативни акта. Дисертацията съдържа и 19 фигури, 3 приложения и 6 таблици.

Структурата на работата се състои от Увод, в който са включени актуалност, обект, предмет, цел, пет задачи, използвани методи,

информационно осигуряване, четири глави, заключение и списък на литературата.

Актуалността на темата е обоснована, но дисертацията е много по-актуална от това, което е изтъкнал докторантът като мотиви. Някои от изреченията в актуалността съдържат противоречия. Налице е опит за демонстрация на висок стил и език, но оставам с впечатлението, че не всичко, което се пише се разбира. Например, в актуалността се намесват понятия като концепция за пространствено планиране, концепция за развитие, териториални структури. Налице е объркване в употребата на научните термини. Вторият аспект на актуалността ни запознава с видовете модели според някои автори. Това не е защита на актуалността. Тези знания, които са придобити в процеса на учене, трябва да бъдат разположени в отделните глави. Третият аспект е свързан с ролята на селата, което не е удачно от гледна точка на заглавието. По-тежкото положение на селата не допринася към актуалността при така формулираната тема. Заглавието говори за модели за пространствено планиране в ЕС и значението им за България. Похвален е мотивът да се мисли за българските села, но това разминаване в мащабите е сериозна заплаха. Много по-подходящо би било, както изисква заглавието, да се мотивира транспониране на съществуващ европейски модел и възможността той да се верифицира в рурален район в България *...на примера на....*, което вероятно е била идеята в раздели 4.2 и 4.3. Обектът на изследване е можело да се дефинира по-точно, едновременно ЕС и в частност България. Нашата страна е винаги частен случай на ЕС, тъй като е част от него, тоест, липсва уникалност в така разписания обект. Желанието да се даде приоритет на опита на Германия не е достатъчно мотивиран, защо точно Германия, след като са изброени и Дания, Белгия, Нидерландия и др. Предметът на изследване също може да се преценира. Не е подходящо да се декларира, че предмет е комплексния характер на моделите, а по-късно в същия абзац да се заявява *„Комплексни са тези модели, които водят до отстраняване на териториалните различия и постигане на балансирано териториално развитие“*. „Комплекс“ означава сложен, няма никаква гаранция, че комплексен модел може да доведе до отстраняване на териториалните различия, а още по-малко до постигане на балансирано териториално развитие. Тук има и още едно противоречие, моделите са изследователски инструмент, те самите не водят до желаната промяна, а подпомагат учените и политиците да разберат проблемите и предизвикателствата, за да формулират адекватни мерки и политики. Тук има текст, който отново ни връща към селските райони, като конкретно ни заявява, че ще се работи със селски туризъм, което напълно противоречи на абзаца за обекта, където се говореше за селски райони въобще. Другите мотиви след обекта *„Изборът на заложената в изследването тема е продиктуван основно от интереса*

към съвременните негативни тенденции в развитието на селските територии“, допълнително изясняващи колко много докторантът се вълнува от селски райони, ме оставят с впечатлението, че е трябвало да изменим първоначалната тема на изследването. Целта не е формулирана точно и не отговаря на заглавието на дисертацията. При това заглавието целта би трябвало да звучи така: „Целта на изследването е да се проучат моделите за пространствено планиране в ЕС и да се оцени тяхното значение за България“. Формулираната цел „...да бъдат разгледани вертикалните и хоризонталните аспекти на планирането в ЕС и в частност в България през призмата на тяхното значение за намаляване на регионалните диспаритети и постигането на комплексна ефективност на планиране и развитие.“, не покрива заглавието и съдържа формулировки, които съответстват на задачи.

Формулираните задачи са 5 и отразяват извършената работа по дисертацията. В използваните подходи е изписан статистическия, това е група методи, а не подход. Може би докторантът е имал предвид генетичен, детерминистичен или друг. Не е формулирана работна хипотеза на дисертацията. Не е подходящо наименованието „опознаване на място“ на методите на теренните проучвания, което вероятно е несполучлив превод без цитиране.

Първа Глава: „Теоретико методологични основи на изследването“ е посветена на задълбочен преглед и анализ на някои основни страни и аспекти на пространственото планиране. Главата е структурирана без раздели и по същество е посветена на пространственото планиране. Съдържа важни и смислени научни размисли, дори включва текстове, които допълват актуалността. Много добре засяга използваните термини, позовава се на утвърдени учени и коректно ги интерпретира. Главата е трябвало да бъде поделена на раздели, тъй като обединява твърде разнородни понятия и научни въпроси вкл. както понятийни определения до цели научни направления като НИГ. Цитиранията за НИГ демонстрират, че не се познава добре от докторанта. Избраните цитирания само допълват обръкването, което показва нуждата от засилването на докторантското ни училище. Например, цитира се Кругман в работа на български автор. Добре би било да се цитират оригиналните творби на западните автори, особено когато говорим за авторитетни учени, което дава смисъл на написаното в увода, че е проучен голям обем чуждоезикова научна литература. Главата не съдържа изводи, а просто завършва рязко, което несъмнено е недостатък, който е можело да се преодолее лесно, защото анализираната глава е богата смислово и по съдържание. Трудно се разграничава мнението на докторанта, не става ясно кои точно са неговите съждения и кои са на други учени. Това разграничение е можело да се засили. Като цяло оценката за тази част от дисертацията е положителна.

Втора глава: „*Пространствена организация и планиране в ЕС – основни принципи и политики*“ съдържа три раздела. *Раздел 2.1. Обща концептуална същност на пространствената организация и планиране в страните от ЕС*“. Разделът е много богат на съдържателни съждения по темата и предлага ретроспективен анализ на смисъла на пространственото планиране през различни епохи и региони в света. Обвързва процеса с единния пазар, градското развитие, регионалните различия, международни документи, принципи на управление, типове региони и други. Наличието на големи по обем раздели, без подточки, води до насипване на много качествена информация, но слабо организирана. Това, за съжаление, намалява положителните страни на иначе добре подобрите източници и цитирания. Като цяло е приложен холистичен подход, като е направен опит пространственото планиране да бъде съотнесено към почти всичко от икономическа политика до НАТУРА2000. Това е както вярно, така и не съвсем, тъй като не откроява уникалността на този тип планиране, респективно размива неговата полезност спрямо другите видове планиране. Географите често в желанието си да докажат, че всичко може да се географизира, изпадат в крайни положения, с което губи конкретност географското изследване спрямо друго, като така се ограничава полезността. Отличните познания на докторант Петрова я карат да се впусне в многоаспектност и излишни усложнения, които просто не са необходими. По скоро тези добри текстове трябваше да се насочат към доказване на уникалността на пространственото планиране, на полезността на пространственото мислене за подобряване на обществената жизнена среда – икономическа, социална, екологична и т.н. Така всяка дисертация би имала по-голямо значение и по-висока научна стойност. Разбираме необходимостта да се демонстрира наученото, но на фаза докторска теза знанието вече трябва да служи на изследователски цели, а не самоцелно да се излага.

Раздел 2.2. „*Типологизация на системите за пространствено планиране в ЕС*“ ни предлага интересен и структуриран текст отнасящ се отново от принципи на пространственото управление. Като цяло при опити за типологизация не е достатъчно да се опишат отделните характеристики, атрибути или процеси. Тук е можело да се направи една по-структурирана форма на научен анализ, която да доведе до употребата на статистически метод, чийто резултати биха могли да се изобразят с авторова фигура или картосхема. Това щеше да бъде сериозен научен принос. Предложеният анализ е интересен, но е описателно-разказвателен и не почива на ясна методика. Тук в дисертацията глава втора свършва без изводи и заключения, а в представения автореферат продължава с раздел 2.3. „*Териториално планиране в Германия*“. Същият раздел е първи в глава трета в дисертацията, което приемаме за техническа грешка.

Глава трета: „Пространствени модели на развитие“ в дисертацията започва с раздел 3.1. „Териториално планиране в Германия“, като същият е разделен на четири подраздела съгласно немската система. Считам, че тази точка е напълно излишна и няма никакъв принос към така формулираната тема на дисертацията. Германия е частен случай, макар и с най-добри резултати в ЕС. Има смисъл да се направи кратък анализ на немската система на пространствено планиране като пример в ЕС, но няма сериозни мотиви защо се отделят около 15 страници на Германия. Това още повече се доказва от факта, че дисертацията в крайна сметка ни води към териториален пример от България в система от типа „селоселски туризъм“. Много е трудно да се установи, как системата на пространствено планиране на федерална Германия се съотнася към българската действителност и тук не се съдържат научни мотиви за това. Този раздел е трябвало или да се премахне или да се съкрати значително.

Раздел 3.1. „Урбанизационни аспекти на пространствените модели“ е естественото начало на втора глава. За съжаление пространственото планиране не е добре обособено от урбанизационните аспекти. Разделът е силно теоретичен и реално това е трета теоретична глава в дисертацията, която продължава да описва, без да анализира с конкретен научен метод аспектите, за които говори. Налице е преразказ, който се базира на добре подбрани автори, но връзката с темата на дисертацията е повърхностна, косвена. По-същество са обхванати пан-континентални схеми на пространствено мислене, през модели център-периферия до локализационни теории. Дадената оценка за моделите на Тюнен, Вебер, Кристалер и Льош е неточна. Моделите на тези автори не са опростени, опростена е средата в която функционират от гледна точка на факторите. Тези модели имат за цел да изследват природата на факторите, а не да смекчават регионални различия. Необходимо е кандидатите за ОКС „доктор“ по икономическа география, да имат реална представа за теоретичната значимост на споменатите автори в икономическата география. Текстовете за модели са теоретично общи, смислени, но слабо ориентирани към дисертацията, текстът е верен, но по принцип. Докторантът е можел да преодолее това, да вложи повече от себе си и да ориентира добрия си избор на научни източници към нуждите на конкретната тема. Разделът преминава през регионална ефективност, „модел“ на синия банан и т.н. За уточнение това не е модел. В западната литература се посочва като „blue banana region“ именно, „региона на синия банан“, наричан още коридор на развитието в Европа, който е естествено формиран и т.н. Разгледани са няколко пространствени схеми на паневропейско ниво, но са разгледани познавателно, не се обвързва достатъчно с темата, анализът е общ. Никъде до този момент не се говори за устройство на територията и устройствени политики. Те са силно свързани както с пространственото планиране, така и с урбанизма.

Нито една пространствено планиране не е в състояние да се реализира, без да почива на реално осъществим устройствен план. Тази връзка е функционална, тя е както научна, но и практически конкретна.

Раздел 3.2. „Пространствени аспекти на рурализма“ преповтаря подхода, използван в предходния раздел в познавателен стил и език като научна проза. Целият раздел се базира на един европейски доклад от 1996 г., което е доста отдавна като стратегическа отправна точка. Трябва да се отбележи, че руралната парадигма, представена по този начин, отново слабо е обвързана с целта на дисертацията и темата въобще. Имам чувството, че докторантът е губил ориентир накъде да насочи усилията си твърде често. Достойна е изразената тревога за българското село, но анализът по същество е далеч от темата или я засяга косвено. В края на раздела, след данни за демографската ситуация, се завършва с абзац, който е основан на културологичен анализ. В някои части, между отделните абзаци, липсва логика и взаимосвързаност. Главата няма формулирани изводи.

Глава четвърта „Проблеми на пространствената организация и планиране в България“ е най-важната и съдържателна в този труд. В раздел „Концептуални и институционални аспекти“ са разгледани и анализирани факторите, проблемите и предизвикателствата, въздействали върху формирането на селищната мрежа у нас. Анализирана е еволюцията в промените на АТД на България и динамиката във времето. Това е известна информация и е можело да бъде оптимизирана и да се премине директно към изследването за нуждите на самата дисертация. Продължава се с анализ на стратегическото планиране на национално, районно, областно и общинско ниво, такова, каквото то е разписано в ЗРР и други нормативни актове.

Следващият раздел 4.2. „Селският туризъм като инструмент на рурализма“ и раздел 4.3. „Case study – с. Кюлевча и значението на селския туризъм за неговото съвременно и развитие“ са разработени добросъвестно и имат високи качества, но следват нелогично. Преминахме през всички паневропейски концепции, модели, видове планирания, немско пространствено планиране, НИГ и други, за да слезем на ниво селски туризъм в село Кюлевча. Мисля, че този път можеше доста да се съкрати и да се направи една тема, която да удовлетвори интелектуалните нужди на докторанта. Темата на дисертацията е много актуална и същевременно трудна дисертационна теза, но в края на работата, анализът ни локализира в село Кюлевча - селски туризъм. В крайна сметка това можеше да бъде изключителна дисертация с краеведски характер, много важна за селото и хората в него. Българската география отдавна е хипермощна и не се занимава с отделното населено място и отделния човек, затова заема и това място сред науките у нас. Допуснали сме силна деперсонализация на науката

ни, както в териториален, така и в човешки план, налице е география по принцип. Такива са първа, втора и трета глави. Глава четвърта е много по-реална, тя е конкретна, съдържателна, лична по отношение на населено място и хората живеещи в него. Направен е добър опит за паралел между немски град от подходящ ранг и организация на пространството си, който може да служи за добър пример за с. Кюлевча. Няколко страници от глава четвърта „спасяват“ цялата дисертация и придават необходимия характер на конкретен научен труд с резултати.

Заключението е структурирано, съдържа правилни изводи, но продължава да анализира, разказва, затова е дълго и прилича на подточка в глава. Този недостатък нямаше да се получи, ако бяха формулирани изводи по глави, на които да стъпи заключението.

Авторефератът отразява структурата и съдържанието на дисертацията.

От приносите са постигнати принос 2 и 3. Принос 1 не почива на научна основа. Текстовете за ППл на Германия и България в дисертацията се намират в отделни раздели и глави, не са анализирани с общ научен сравнителен подход или метод, който да дава реална възможност за сравнителна качествена или количествена оценка.

Докторантът представя две самостоятелни **научни статии** по темата на дисертационния труд, които отговарят на условията за ОКС „доктор“.

Въпроси към докторанта:

1. Според Вас, коя е най-значителната промяна в пространственото планиране на България след приемането на страната в ЕС и кои пространствени структури засяга?

Заключение

Въпреки някои дребни слабости, дисертацията е авторско дело на докторанта, спазени са всички изисквания на ЗРАСРБ и другите нормативни актове. Кандидатът има всички качества и компетентност за провеждане на самостоятелни научни изследвания. В тази връзка, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват с „ДА“ за присъждане на Пресияна Бориславова Петрова образователната и научната степен ДОКТОР по професионално направление 4.4. Науки за Земята, научна специалност „Икономическа и социална география – регионално развитие“.

София, 15 Май 2019 г.

Рецензент:
доц. д-р Косьо Стойчев